

SCROPHULARIA SCOPOLII HOPPE.

DEZE adventieve Helmkruid-soort lijkt het meest op onze *Scrophularia nodosa*, die in ons land op allerlei verschillende grondsoorten veel voorkomt, maar evenals de andere soorten door de weinig opvallende groenachtig-bruin-roode kleine bloempjes zeer vaak over het hoofd gezien wordt. Toch zijn deze bloemen het bekijken wel waard. De vorm zoowel als de kleur is bij nadere beschouwing zeer mooi en de bouw heel interessant, al was het alleen maar om het staminodium, de vervormde 5e meeldraad. De aangevoerde soort hoort thuis in Zuid- en Zuid-Oost Europa en Klein-Azië. Zij is bij ons vermoedelijk met graan meegekomen, althans tot nog toe werd zij alleen gevonden te Weert, op het bekende adventief terrein „Karelke”, een heiontginning, die indertijd bemest is met afval van een meelfabriek, en verder te Deventer op het terrein, alweer van een meelfabriek. Zooals ook *Scrophularia nodosa* heeft onze aanvoerling ongevleugelde stengels, die echter, evenals de bladen aan weerskanten, met korte zachte haren zijn bezet. Bovendien heeft *Sc. Scopolii* veel meer klierharen (zwarte knopjes op witte steeltjes onder de loup gezien) dan *Sc. nodosa*.

Ik wil hier iets vertellen over het gedrag van deze nieuwe soort, die ik in 1918 en nog eens in 1924 van Weert als levende plant meenam en in mijn tuintje te Dordrecht verder kweekte. De eerste plant is zelf dood gegaan, maar op de plaats waar zij gestaan heeft zijn kiemplanten opgekomen, die ik, daar er geen andere *Scrophularia*'s in mijn tuin stonden, natuurlijk voor *Sc. Scopolii* hield. Al spoedig gingen zij echter zeer veel op een andere soort lijken, n.l. op *Sc. Neesii*. Toen zij verder opgroeiden hadden zij veel te lijden van kevervraat. Het mooie zwart en wit gevlekte *Scrophularia* kevertje (*Cionia Scrophulariae* fig. 1) legt zijn eitjes in de bloemen, waardoor de larven (fig. 2b), die zich ten slotte in vieze bruin-achtige blazen van $\pm \frac{1}{2}$ cM. diameter verpoppen (fig. 2c), de vruchtvorming ernstig tegenwerken. Ik schreef dan ook het ontbreken van vruchten aan deze kevers toe. Ten onrechte echter, want later bleek, dat de plant ook zonder dat de kevers haar kwaad deden, volkomen steriel was. Geen enkele goed ontwikkelde vrucht wordt gevormd en de plant houdt in habitus vrijwel het midden tusschen *Sc. Scopolii* en *Sc. Neesii*. Zij werd dan ook door Dr. Goethart te Leiden, die zich reeds jaren lang met cultuurproeven van allerlei *Scrophularia*-soorten bezig houdt, als de bastaard van deze twee soorten herkend. Zeer waarschijnlijk is dus

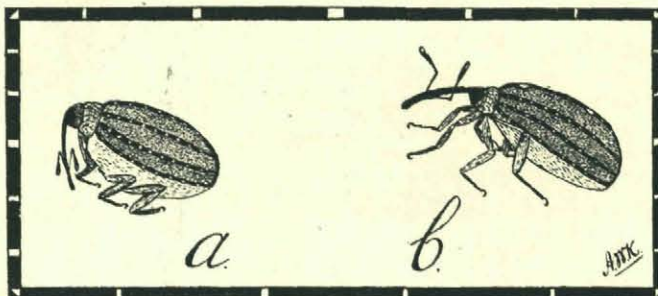

Fig. 1. Het Helmkruid-snuittorretje.
a: zich dood houdend; b: op de wandeling.

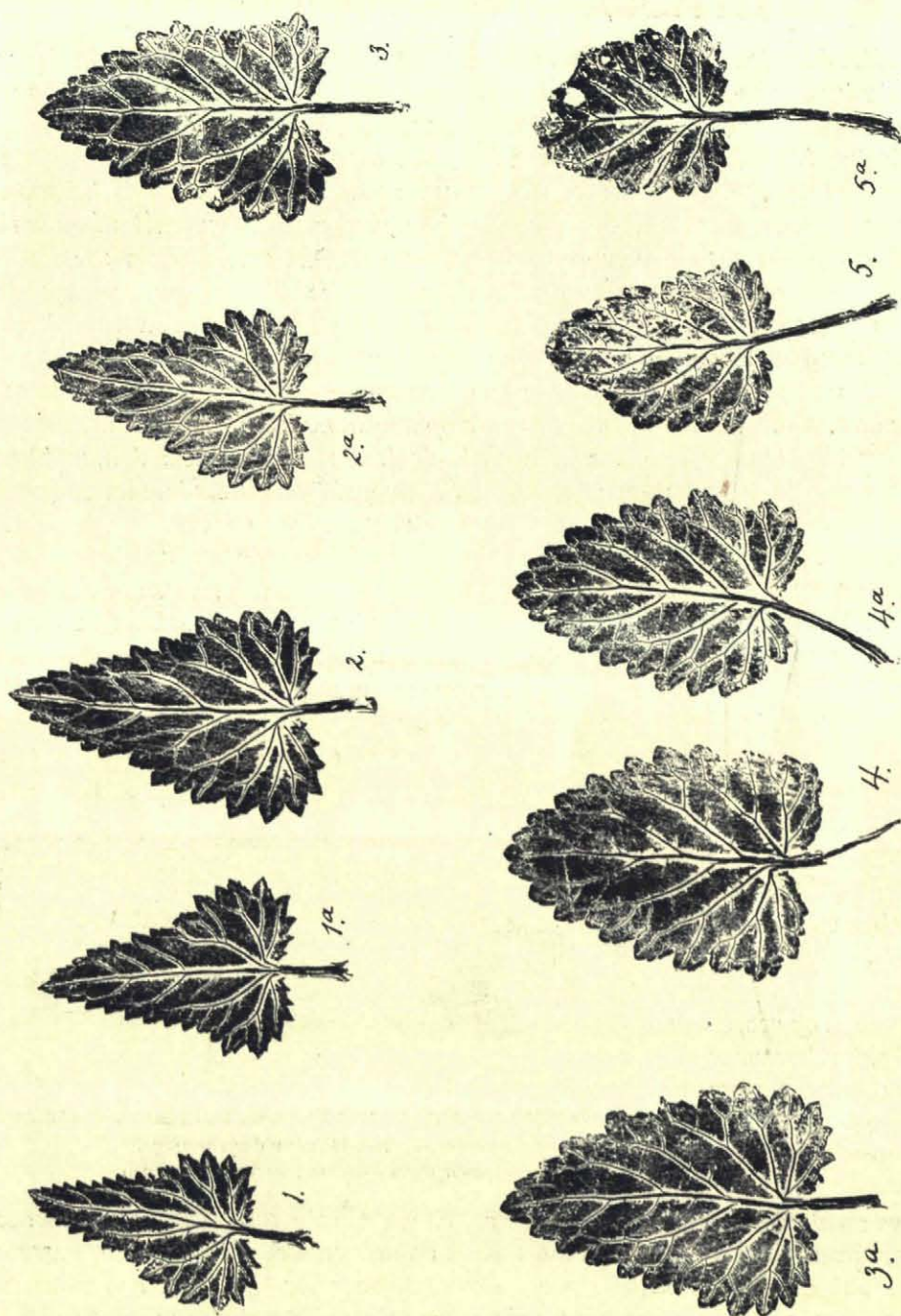

Fig. 3. Serie bladeren van de donkergroene variëteit van *S. Scopoli*.

SCROPHULARIA SCOPOLII HOPPE.

177

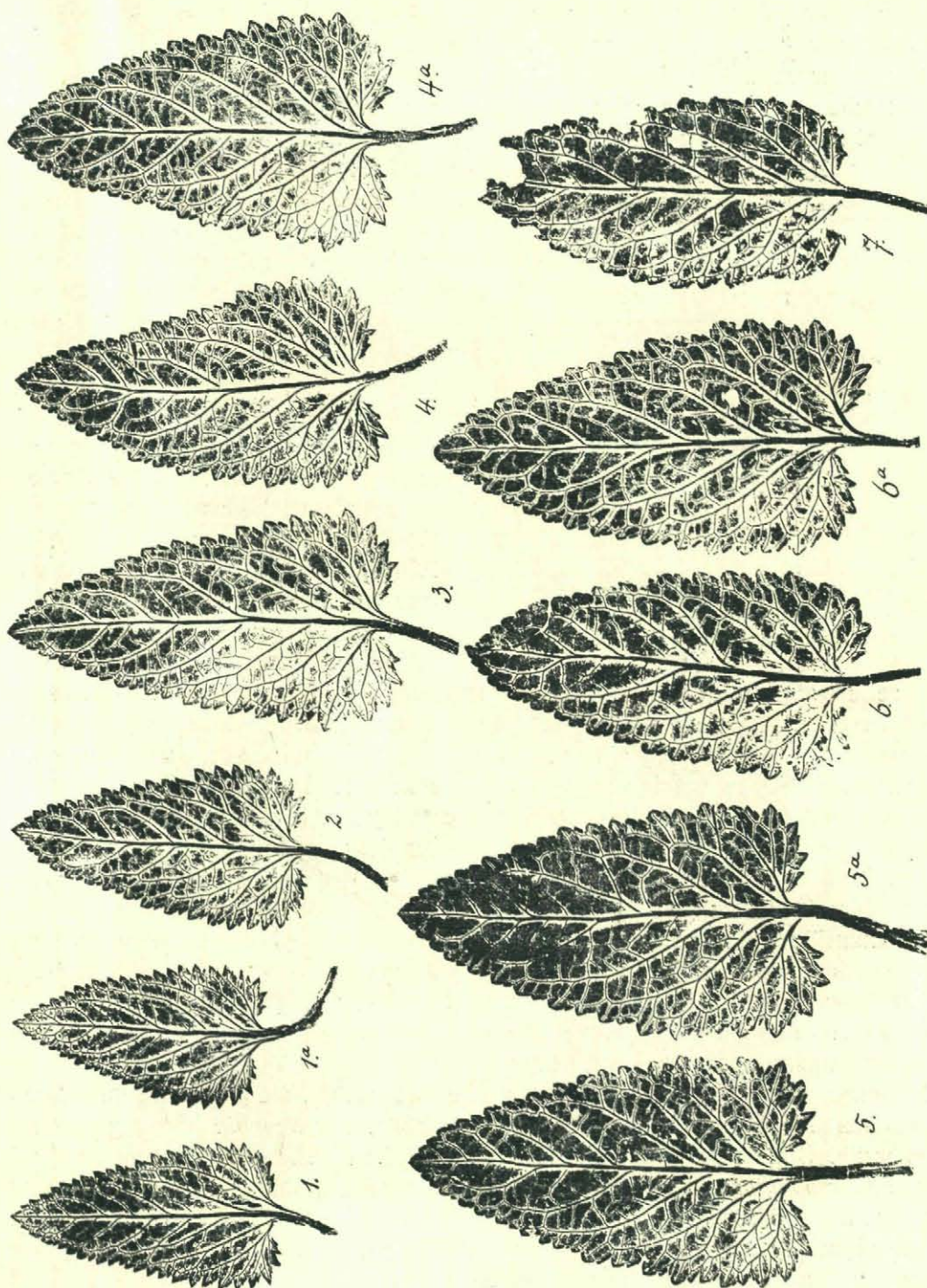

Fig. 4. Serie bladeren van de lichtgroene variëteit van *S. Scopolii*.

mijn oorspronkelijke plant door insecten (misschien wel door het veel verwenschte kevertje) met stuifmeel van wilde *Sc. Neesii* bestoven en heeft zich zoo de bastaard gevormd.

Intusschen was ik de soort zelf op deze wijze in m'n tuin kwijt geraakt, vandaar dat ik ze opnieuw naar Dordrecht overbracht, toen ik ze in 1924 te Weert op het zelfde terrein nog steeds in grooten getale aantrof. De plant heeft zich

goed ontwikkeld en ik heb in 1924 niets bijzonders er aan opgemerkt. Maar toen zij dit voorjaar weer begon uit te loopen ontdekte ik, dat het twee planten waren, en zonderling wijze twee verschillende. De verschillen zijn moeilijk te beschrijven, althans niet zoo, dat een lezer, die de planten niet kent, er veel aan heeft. De eene plant is wat ijler van vorm, wat donkerder groen en iets sterker behaard. Ook de vertakking van de bloeiwijze is wat verschillend, alsook het staminodium, maar het sterkste verschil ligt in de bladvorm. Hiervan geven de afbeeldingen een goed idee. Fig. 3 geeft

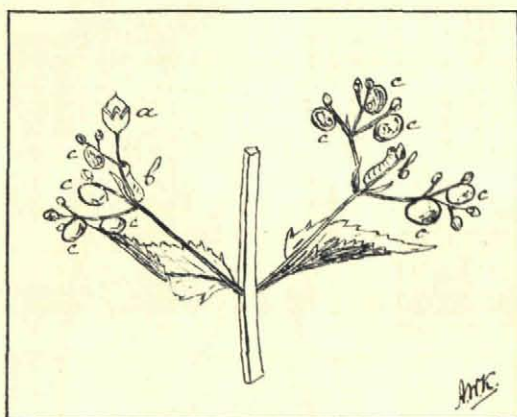

Fig. 2. Deel van een door kevers vernielde bloeiwijze. a goed ontwikkelde jonge vrucht; b larve; c blaas met pop.

een serie van bladen van een bloeistengel van de donkergroene, fig. 4 van de meer geelachtig groene plant. Deze zeer natuurgetrouwe reproducties dank ik ook aan Dr. Goethart. Zij zijn in Leiden op de volgende ingenieuze wijze vervaardigd. De bladen worden op een stuk karton gelegd. Met een caoutchouc rol, die eerst met gewone drukinkt, flink vet, zwart gemaakt is, rolt men nu stevig over het blad heen. Daarna legt men een wit papier op het met drukinkt voorziene bladen, drukt dat opnieuw met een gummirol aan. Op die wijze krijgt men afdrukken, zooals hier ($2 \times$ verkleind) gereproduceerd zijn. Zij zien er zeer smakelijk uit, en zijn natuurlijk volkomen geschikt om er allerlei metingen en tellingen omtrent vorm en tanding en ook nervatuur aan uit te voeren. Gemakkelijk is in te zien, dat men veel beter en doelmatiger op deze uiterst eenvoudige manier een of meer serie(s) afdrukken kan maken, bewaren en gebruiken, dan de plant zelf als gedroogd materiaal daarvoor te bezigen.

De series van fig. 3 en 4 doen op het eerste gezicht zien, dat we met twee verschillende vormen te doen hebben. De soort *Sc. Scopoli* is trouwens zeer vormenrijk. Ook de plant, die in Leiden indertijd in de Hortus opgeslagen is en daar als *Scrophularia Struyckenkampii* is onderscheiden, behoort er toe. Er hadden toen werklui uit Sicilië in de Hortus gewerkt, en de bedoelde plant komt overeen met de vorm van *Sc. Scopoli*, die op dat eiland voorkomt, zoodat men vermoedt, dat zij met die werklui als zaad is meegekomen.

Een van mijn planten vertoonde ook nog een monstrositeit, n.l. een bloem, bestaande uit twee samengegroeide bloemen. Zij heeft twee vruchtbeginsels, 8 meeldraden en 2 stamfodiën, 10 bloemkroonslippen en 7 kelkbladen; de beide

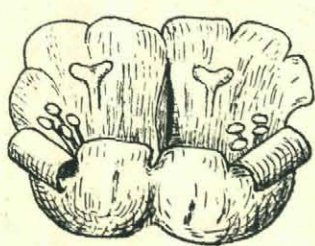

Fig. 5. Vergroeid bloemenpaar van *S. Scopolii*, gezien van de voor- en achterzijde.

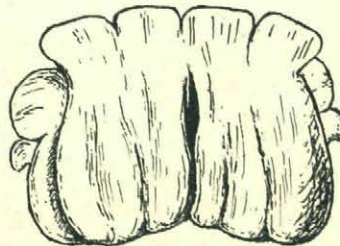

Fig. 6. Kelk met stampers van de dubbele bloem.

helften zijn door een tusschenschotje niet geheel gescheiden, de steel is breder dan dik en heeft nog een zwak groefje in het midden.

De fig. 5 en 6 geven een afbeelding van de bloemkroon en van de kelk met vruchtbeginsels.

Dordrecht, Juli 1925.

A. W. Kloos Jr., C.-I.

IETS OVER HET MAKEN VAN AFBEELDINGEN VAN VOORWERPEN DER NAT. HISTORIE.

HET onderstaande moge er iets toe bijdragen om iedereen, die den tijd en den lust er toe heeft, op den weg te helpen een verzameling aan te leggen van teekeningen of andere afbeeldingen naar voorwerpen uit de ons omringende natuur. Hoe heerlijk is het niet voor iemand, die opgaat in het bestudeeren van alles wat hem omringt, als hij zijn waarnemingen kan vasthouden in een beeld, het liefst in een gekleurd beeld en als hij deze kan bewaren in een boek, gerangschikt, zooals hij dit zelf verkiest. Hoe goed weet men zich nog na jaren de omstandigheden te herinneren, waaronder men het een of het ander gemaakt heeft en hoe goed is de vorm en het maaksel van een voorwerp te onthouden, als men er eens een nauwkeurige tekening van heeft gemaakt.

Een fototoestel is tegenwoordig een bijna algemeen bezit en kan ons uitstekende diensten bewijzen, maar hoe mooi ook de foto's zijn, die er kunnen gemaakt worden, ik zou er toch op willen wijzen, hoe goed een foto kan worden gebruikt als middel, als onderlaag zou ik zeggen om een prachtige tekening te vervaardigen. En dan gaat deze tekening bij mij boven een fotografie, wij hebben ons meer verdiept in het wezen van het ding, we hebben er in neergelegd, wat wij zelf hebben gezien, wat wij ook aan anderen zouden willen laten zien; terwijl een foto, het moge dan een natuur-oorkonde zijn, als zij niet heel goed is, ons o zoo dikwijls in twijfel laat over hetgeen wij zien, en heel dikwijls aanleiding kan geven tot verkeerde voorstellingen. Daarbij komt nog, dat elke lens niet werkt als het menschelijk oog, dat een foto van een landschap of een voorwerp dikwijls niet den indruk weergeeft, dien wij met onze oogen ontvangen. Een ieder, die iets aan fotografie heeft gedaan, heeft dit wel eens opgemerkt. Een persoon, die in liggende houding wordt gekiekt, met de voeten veel dicht bij de lens dan zijn